

ÎMPOTRIVA FALSIFICĂRII ISTORIEI. „MINIREVOLUȚIA CULTURALĂ” ÎNIȚIATĂ DE NICOLAE CEAUȘESCU

Ioan Scurtu

A devenit „un fapt comun” aprecierea potrivit căreia, în iulie 1971, după o vizită în China și Coreea de Nord, liderul comunist român Nicolae Ceaușescu, impresionat ce cele văzute la Beijing și Phenian, a lansat „Tezele din iulie”, care au stat la baza „minirevoluției culturale” din România. Stalinist convins, după ce câțiva ani a acceptat o anumită liberalizare a „regimului comunist”, Ceaușescu a decis să intervină energic, introducând în România modelul chinezesc, act ce marca o întoarcere la ideologia și practicile anilor 50.

O asemenea versiune a fost puternic mediatizată după 1989, prin radio, TV, presă, precum și cu prilejul unor simpozioane, conferințe, sesiuni științifice, și chiar în unele studii și cărți privind istoria României din anii 70 -80 ai secolului trecut și mai ales despre activitatea politică a lui Nicolae Ceaușescu. Ea a fost inclusă în cele mai multe manuale de istorie aflate în uz.

Un rol important în răspândirea acestei versiuni l-a avut apropierea în timp – doar 12 zile de la revenirea în București – după vizita efectuată de delegația de partid și de stat condusă de Nicolae Ceaușescu în China (1-9 iunie), R.P.D. Coreeană (9-15 iunie), R.D. Vietnam (15-19 iunie) și R.P. Mongolă (21-24 iunie).

Mulți istorici străini au împărtășit acest punct de vedere. De exemplu, francezul Jean-Marie le Breton, într-o amplă sinteză privind Europa Centrală și Orientală între anii 1917 și 1990 scria: «La întoarcerea sa dintr-o călătorie în Coreea și în China (1971), Ceaușescu luă un anumit număr de măsuri privitoare la tineret și la inteligenția. Atunci a fost destituit și tânărul secretar de partid Ion Iliescu»¹. Mult mai explicit este germanul Thomas Kunze, în lucrarea consacrată biografiei lui Ceaușescu: «Vizita în China a devenit piatra de hotar pentru dezvoltarea ulterioară a lui Ceaușescu. Acesta a fost fascinat de schimbarea care s-a petrecut în China între prima sa vizită din 1964 și cea

¹ Jean Marie le Breton, **Europa Centrală și Orientală între 1917 și 1990**. Traducere Micaela Slăvescu, București, Editura Cavallioti, 1996, p. 222

din 1971. Consecvența cu care Mao Zedung și-a impus principiile de conducere l-a impresionat tot așa de mult ca și cultul pentru șeful statului și Partidului Comunist Chinez»².

În **Raportul final** elaborat de Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România se afirmă: «Inclinațiile staliniste ale lui Ceaușescu au fost accentuate de o vizită pe care a efectuat-o în China și Coreea de Nord în mai 1971/greșeală în text, corect iunie 1971 - nota I.S./. Se pare că acesta a luat în considerare posibilitatea de a importa modelele de îndoctrinare folosite în timpul Revoluției Culturale a lui Mao. Aceasta nu era numai o problemă de preferință personală: Ceaușescu încerca să stăvilească mișcarea de liberalizare din România, să limiteze frământările din rândurile intelectualității și să-i împiedice pe studenți să-i urmeze pe rebelii lor colegi din alte state comuniste. El încerca, de asemenea, să-și consolideze puterea personală și să se descotorosească de acei membri ai aparatului care ar fi putut visa la un «socialism cu față umană». De aceea, în iulie 1971, el a făcut publică o «propunere de îmbunătățire a activității ideologice», un monument de obscurantism jdanovist. Ceea ce a urmat a fost o restalinizare radicală și apariția unui cult al personalității fără precedent care îl înconjura la început numai pe Ceaușescu, iar după 1974 și pe partenerul său politic cel mai apropiat: soția sa, Elena». Asemenea aprecieri și etichetări caracterizează întregul **Raport**, deoarece respectiva Comisie avea menirea de «a fundamenta intelectual și moral actul de condamnare a comunismului». Cu alte cuvinte, aceasta a lucrat pe baza unor concluzii prestabilite, autorii lucrând ca niște procurori care aveau misiunea politică de a demonstra că «regimul comunist din România (1945-1989) a fost nelegitim și criminal»³.

Au existat și istorici care au exprimat alte puncte de vedere, cerând să se analizeze contextul internațional și mai ales relațiile româno-sovietice după 1964. Între aceștia, Florin Constantiniu și Ioan Opriș, cu prilejul unei dezbateri științifice organizate în 2004 de Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului. Se pare că ei nu au convins, iar lucrarea cu comunicările respectivei sesiuni a fost publicată în 2005 cu titlul **Sfârșitul perioadei liberale a regimului Ceaușescu. Minirevoluția**

² Thomas Kunze, **Nicolae Ceaușescu. O biografie**. Traducerea Alexandru Teodorescu, București, Editura Vremea, 2002, p.239

³ **Raport final**. Editori: Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile, București, Editura Humanitas, 2007, p. 140-141.

culturală.

La patru decenii de la consumarea aceluși eveniment și la mai mult de două decenii de la moartea lui Ceaușescu este timpul să se părăsească anumite șabloane lansate în anii 90, și să se formuleze aprecieri pe baza documentelor vremii.

Este un fapt că, după **Declarația** C.C.al P.M.R. din aprilie 1964, în România a avut loc un proces de liberalizare a regimului politic, marcat de eliberarea deținuților politici, derusificarea culturii și învățământului, revenirea la valorile naționale etc. S-a înregistrat o mai largă posibilitate de informare, inclusiv din publicații apărute în Occident, traducerea unor autori străini, includerea în repertoriul teatrelor și cinematografele a unor opere realizate în Franța, Italia, SUA etc, tipărirea unor lucrări de istorie cu o bază documentară solidă ș.a. Este semnificativ faptul că, după două decenii de propagandă ateistă, cu prilejul sărbătorilor de Paști din 1968 au fost puse în vânzare felicitări cu ouă roșii și urarea «La mulți ani!».

În aprilie 1968 au fost condamnate abuzurile și ilegalitățile comise de Securitate în timpul lui Gheorghiu-Dej și au fost reabilitate mai multe persoane, între care Lucrețiu Pătrășcanu.

În **Declarația** din aprilie 1964 au fost formulate principiile politicii externe a României: independența și suveranitatea națională, neamestecul în treburile interne și avantajul reciproc. Pe această bază, au fost respinse planurile de integrare economică a statelor membre ale CAER, precum și propunerile de instituire a unui comandament militar unic al Tratatului de la Varșovia. Pe de altă parte, au fost extinse relațiile cu statele occidentale, cu rezultate spectaculoase, precum stabilirea de relații diplomatice cu R.F. Germană (1967), sau vizitele în România a președintelui Franței, generalul de Gaulle (mai 1968) și a președintelui Statelor Unite ale Americii, Richard Nixon (august 1969). Totodată, țara noastră a început să-și modernizeze economia cu tehnologie achiziționată din Occident.

La Plenara din 5-6 octombrie 1967 au fost dezbătute **Directivile C.C. al P.C.R. cu privire la perfecționarea conducerii și planificării economiei naționale corespunzător noii etape de dezvoltare socialistă a României**, care au fost supuse aprobării Conferinței Naționale a P.C.R. din 6-8 decembrie 1967⁴. Cu acel prilej s-a abordat, pentru prima dată

⁴ Vezi, pe larg, **Conferința Națională a Partidului Comunist Român. 6-8 decembrie 1967**, București, Editura Politică, 1968

Într-un stat socialist, problema rentabilității și a economiei de piață, s-a adoptat un program vizând descentralizarea deciziilor economice și creșterea responsabilității întreprinderilor, încurajarea unor inițiative private (construirea de locuințe proprietate personală, înființarea unor ateliere meșteșugărești, deschiderea de restaurante și cofetării de către mandatar) etc. Aceste decizii au generat ostilitatea Moscovei și a sateliților ei, care acuzau P.C.R. că neglija teza leninistă potrivit căreia proprietatea privată generează capitalism, ceas de ceas și în proporție de masă.

Dintr-o abordare cronologică se poate observa că reformele inițiate de conducerea P.C.R. le-au devansat pe cele din Cehoslovacia, care aveau să fie anunțate în primăvara anului 1968. Este semnificativ faptul că Ota Sik, ambasadorul Cehoslovaciei în România, a devenit vicepreședintele Consiliului de Miniștri cu misiunea de a conduce procesul de reforme economice din țara sa. În februarie 1968, Nicolae Ceaușescu a efectuat o vizită la Praga, prilej cu care a discutat cu Dubcek și ceilalți lideri cehoslovaci despre întărirea colaborării între cele două partide și state.

Dar, în timp ce în România reformele se derulau într-o atmosferă de liniște și calm, sub un control riguros de la nivel central, în Cehoslovacia, Aleksander Dubcek s-a lansat într-o campanie propagandistică pentru un «socialism cu față umană», lăsând frâu liber intelectualilor să se manifeste în voie, desființând practic cenzura și controlul de partid asupra mass-media.

Leonid Brejnev, secretarul general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, a apreciat că evoluțiile din Cehoslovacia și România puneau în pericol existența socialismului în aceste state. El a elaborat o doctrină proprie, potrivit căreia atunci când socialismul se afla în primejdie într-o țară, celelalte aveau dreptul și obligația să intervină prin orice mijloace, inclusiv militare.

Încă de la începutul lunii martie 1968, liderii politici din URSS, Bulgaria, Ungaria, Polonia și R.D.Germană au avut consfătuiri în legătură cu evoluțiile din Cehoslovacia și România, hotărând să-și exprime public dezacordul în cadrul forurilor proprii de partid.

Ca urmare, la Plenara C.C. al P.C. Bulgar din 29 martie 1968, Todor Jivkov declara: «Suntem obligați să luăm măsuri pentru introducerea ordinii în Cehoslovacia, ca și în România». Apoi punea întrebări la care tot el răspundea: «Care este linia urmată de conducerea

României? Contrarevoluționară, antisovietică! În favoarea cui este o asemenea linie politică? Cine le permite conducătorilor români să se joace cu soarta clasei muncitoare din România, cu interesele sistemului nostru, pentru care ne-am luptat atâția ani? Cine le-a permis asta, cine le-a dat acest drept?... trebuie să acționăm»⁵.

La rândul său, Leonid Brejnev aprecia la Plenara C.C. al PCUS din iulie: «Conducerea României a ținut să se disocieze de acțiunea colectivă a partidelor frățești cât de repede a putut. Conducerea României joacă un joc dubios, ca să mă exprim cu blândețe. Bucureștiul își arată simpatia față de conducerea Partidului Comunist Cehoslovac și o aplaudă pentru abordarea unui așa-zis drum politic independent. Conducătorii Partidului Comunist Român intenționează clar să acționeze critic față de acțiunile convenite de partidele frățești referitoare la evoluțiile din Cehoslovacia. Trebuie să spunem clar, tovarăși, că această poziție, care corespunde cu linia politică generală a conducătorilor români, se află la distanță kilometrică de internaționalismul proletar»⁶.

La 20 iulie, un ofițer de informații polonez, membru al Grupului de intervenție din cadrul Tratatului de la Varșovia, l-a informat pe un coleg al său român că «Brejnev personal, împreună cu Andropov - șeful KGB și comandanți ai Armatei Roșii au pregătit o invazie în Cehoslovacia, România și Iugoslavia»⁷, oferind detalii care cuprindeau grafice, planuri, modul de acțiune etc. Ca urmare a acestor informații, conducerea de la București a creat la nivelul C.C. al P.C.R. un «grup de criză», alcătuit din Nicolae Ceaușescu, Ion Gheorghe Maurer și Emil Bodnăraș, care a început să lucreze împreună cu ministrul Apărării Naționale, șeful Marelui Stat Major, șeful Direcției Securității Statului, șeful Comitetului pentru Rezervele de Stat la elaborarea planurilor de acțiune în cazul unei invazii.

În timp ce Leonid Brejnev și supușii săi colaboratori Janos Kadar, Walter Ulbricht, Todor Jivkov și Wladislav Gomulka aprobau decizia de invadare a Cehoslovaciei⁸, Nicolae Ceaușescu vizita Praga (15-17

⁵ Larry Watts, **Ferește-mă, Doamne, de prieteni... Războiul clandestin al Blocului Sovietic cu România**. Traducere din limba engleză Camelia Diaconescu, București, Editura RAO, 2011, p.367 (în continuare se va cita Watts)

⁶ **Ibidem**, p.368

⁷ Cristian Troncotă, **Duplicitarii. O istorie a Serviciilor de Informații și Securitate a regimului comunist din România.1965-1989**, București, Editura Elion, 2004, p.128.

⁸ Vezi, pe larg, Mihai Retegan, **1968. Din primăvară până în toamnă**, București,

august) unde făcea declarații publice de susținere a politicii promovate de Aleksander Dubcek: «Partidul și întregul nostru popor au urmărit și urmăresc cu caldă simpatie eforturile Partidului Comunist din Cehoslovacia, preocuparea sa intensă pentru perfecționarea vieții sociale și de stat, pentru dezvoltarea democrației socialiste, corespunzător cu năzuințele și aspirațiile popoarelor țării dumneavoastră»⁹.

La conferința de presă organizată cu prilejul încheierii vizitei, un ziarist l-a întrebat ce atitudine va adopta România în eventualitatea unei intervenții a trupelor Tratatului de la Varșovia împotriva Cehoslovaciei, la care Ceaușescu a răspuns că acesta a fost creat pentru a riposta în cazul unei agresiuni imperialiste și nicidecum împotriva unei țări membre.

Imediat după întoarcerea la București, Ceaușescu a informat Comitetul Executiv despre rezultatele vizitei și starea de tensiune existentă între conducerea de la Praga și cea de la Moscova: «Este într-adevăr aici vorba de o confruntare între două concepții, tovarăși, între o concepție care vrea să mențină ca principiu de rezolvare a problemelor interne teroarea și represiunea și consideră partidul ca un aparat de represiune, și concepția care merge pe calea ca problemele să fie rezolvate în mod democratic, pe calea convingerii, ca să atragă poporul la rezolvarea problemelor țării sale și a făuririi victoriei sale»¹⁰. Această declarație arată limpede că Ceaușescu era adeptul rezolvării problemelor pe cale democratică, în cadrul sistemului politic existent, el susținând că în România socialismul se construia «cu poporul, pentru popor».

La numai trei zile după vizita lui Ceaușescu a avut loc invazia militară a celor cinci state în Cehoslovacia. Liderul român a condamnat cu vehemență această agresiune. Documentele infirmă alegațiile lui Pacepa potrivit cărora principala grijă a lui Ceaușescu în acel moment a fost de a se salva, fugind în China¹¹, precum și pe cele ale lui Tismăneanu, care a scris că actul de condamnare a intervenției în Cehoslovacia «nu a fost altceva decât o mascaradă»¹². Declarația lui Ceaușescu, transmisă în direct de TVR s-a bucurat de o fermă susținere

Editura RAO, 1988.

⁹ *Scânteia* din 16 august 1968.

¹⁰ Arh.N.I.C., **fond C.C. al P.C.R. Cancelarie**, dos. 131/ 1968, f. 4-10

¹¹ Vezi, pe larg, Ioan Scurtu, **Un falsificator al istoriei: Ion Mihai Pacepa**, în *Istorie și Civilizație*, noiembrie 2009.

¹² Vladimir Tismăneanu, **Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc**, Iași, Editura Polirom, 2005, p.238.

din partea poporului român și a avut un extraordinar ecou internațional.

Leonid Brejnev nu i-a iertat niciodată lui Ceaușescu această atitudine, iar ideea unei acțiuni similare cu cea împotriva lui Dubcek nu l-a părăsit nici o clipă. Istoricul american Larry L. Watts a prezentat mai multe documente care demonstrează faptul că în 1969, conducerea sovietică a decis să treacă România din rândul statelor socialiste deviaționiste (alături de China și Albania) cum era până atunci, în categoria adversarilor Tratatului de la Varșovia, în rând cu țările membre ale NATO¹³.

În presa din Bulgaria, Ungaria, R.D. Germană, Polonia și URSS apăreau periodic articole prin care România era acuzată că subminează unitatea statelor socialiste, făcând jocul țărilor imperialiste, în primul rând ale SUA.

Serviciile secrete române și occidentale au reușit să cunoască planurile sovietice de invadare a României. Un document al spionajului est-german din ianuarie 1969 menționa: «Moscova va folosi aplicațiile comune /din România/ pentru a încerca să obțină, așa cum a fost în Cehoslovacia, staționarea permanentă a trupelor sovietice și, de asemenea, înlocuirea unor înalte oficialități de partid și de stat, care s-au opus, într-un fel sau altul, liniei sovietice»¹⁴.

Aflând de această intenție, regimul de la București a decis să nu mai permită aplicații militare ale Tratatului de la Varșovia pe teritoriul României și luat măsuri de apărare, între care înființarea unor noi unități de mecanizate și consolidarea apărării pe Prut și în Dobrogea. Sovieticii au reușit să intre în posesia acestor planuri în 1971, ca urmare a trădării generalului Serb.

În preajma Congresului al X-lea al P.C.R., Ion Gheorghe Maurer a pus în discuția Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R. modul în care sovieticii l-au înlăturat pe Aleksander Dubcek din fruntea partidului: folosind un grup de complotiști, la o Plenară a Comitetului Central. Pentru a se evita în România o asemenea situație, el a propus ca secretarul general să nu mai fie ales de Comitetul Central, care putea fi convocat în câteva ore, ci de congresul partidului, întrunirea acestuia necesitând un timp mai îndelungat¹⁵. Ca urmare, Congresul, desfășurat în

¹³ Watts, p.368-369.

¹⁴ **Ibidem**, p.451.

¹⁵ Paul Niculescu-Mizil, **De la Comintern la comunismul național**, București, Editura

august 1969, a decis modificarea Statutului, iar Nicolae Ceaușescu a devenit secretarul general al Partidului Comunist, nemaifiind subordonat Comitetului Central.

În mai 1970, au avut loc ample discuții la Moscova între delegația de partid și de stat a României condusă de Nicolae Ceaușescu și cea sovietică în frunte cu Leonid Brejnev¹⁶. Atmosfera a fost extrem de tensionată.

Spicuim din afirmațiile lui Leonid Brejnev: «Poziția României este pusă uneori în contradicție deschisă cu a celorlalte țări socialiste», dovadă fiind stabilirea de relații diplomatice cu R.F. Germană; P.C.R. «a întreprins demonstrativ pași pe arena internațională împotriva acțiunii comune a țărilor socialiste»; vizita președintelui american Nixon la București (în august 1969) «a avut un caracter de cochetărie cu puterile imperialiste»; «România vrea să obțină avantaje economice prin schimbarea cursului său»; «Poate că România nu mai dorește să mai participe la Tratatul de la Varșovia. În acest caz, ar fi bine să o spună deschis». După asemenea aprecieri, liderul sovietic a conchis: «nu putem trece peste acestea».

În replică, Ceaușescu a declarat: „România respinge în mod categoric aprecierile, acuzațiile și insinuările” conducerii sovietice și a ținut să precizeze că P.C.R. „este un partid marxist-leninist care duce o politică de solidaritate internaționalistă, alături de celelalte țări și partide comuniste”; România promovează o politică externă independentă; „în ceea ce privește legăturile diplomatice nu poate exista obligația de a ne consulta”; vizita unui șef de stat (respectiv a lui Nixon) „nu putea constitui o problemă a relațiilor româno-sovietice”.

Starea de tensiune dintre cele două țări este reflectată și de faptul că, deși în februarie 1968 expirase Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală între România și Uniunea Sovietică, semnat în 1948, Brejnev refuza să dea curs invitației de a veni la București pentru a reînnoi acest document, lăsând să planeze un echivoc privind relațiile bilaterale. Abia în iulie 1970, tratatul a fost semnat la nivel de prim-miniștri, respectiv de Aleksei Kosâghin și Ion Gheorghe Maurer.

Pe de altă parte, Nicolae Ceaușescu a participat la Congresul al XXIV-lea al PCUS din aprilie 1971, unde a ținut un discurs care venea în

Evenimentul Românesc, 2001, p. 442.

¹⁶ Vezi textul stenogramei în Paul Niculescu-Mizil, **op.cit.**, p. 518-552.

contradicție flagrantă cu «doctrina Brejnev», pledând pentru independență, suveranitate, neamestec în treburile interne. Vădit afectat, Brejnev a organizat întâlniri particulare cu toți secretarii generali din țările socialiste care făceau parte din Tratatul de la Varșovia, mai puțin cu Nicolae Ceaușescu. Gestul liderului sovietic a fost viu comentat de mai multe publicații Occidentale.

Vizita lui Nicolae Ceaușescu în China în iunie 1971 a umplut paharul nemulțumirilor sovietice față de conducerea de la București. Conflictul sovieto-chinez ajunsese la apogeu, iar Ceaușescu era primul și singurul conducător de partid dintr-o țară membră a Tratatului de la Varșovia care s-a încumetat să efectueze o «vizită de prietenie» în China. În timpul discuțiilor avute cu Mao Zedong și ceilalți lideri chinezi, Ceaușescu a condamnat politica imperialistă de amestec în treburile interne ale altor state promovată de unele superputeri, a accentuat necesitatea promovării unor relații internaționale bazate pe independența și suveranitatea națională, în timp ce chinezii au condamnat deschis politica de mare putere a Kremlinului.

Foarte interesante au fost discuțiile de la Ulan-Bathor, unde liderul mongol Tedenbal, aliat fidel al Kremlinului, a evocat suferințele provocate poporului său de dominația chineză. În replică, Ceaușescu s-a referit la «jugul țarist» asupra românilor și la faptul că sovieticii au confiscat în 1918 tezaurul României pe care nu l-au mai restituit. Tedenbal a vorbit apoi despre faptul că în 1968 «imperialiștii voiseră să ocupe Cehoslovacia», care a fost salvată prin intervenția celor cinci state membre ale Tratatului de la Varșovia. Vădit iritat, Ceaușescu a replicat: «Nu am venit aici ca să ascult predicile dumneavoastră despre Cehoslovacia, să-mi dați mie lecții, pentru că noi știm mai bine»¹⁷. Evident, stenograma convorbirii a ajuns după numai câteva ore la Kremlin.

În timpul acestei vizite presa din Bulgaria, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia și Ungaria a publicat mai multe articole în care era condamnată politica P.C.R., care sprijinea revizionismul chinez și urmărea să spargă unitatea statelor socialiste membre ale Tratatului de la Varșovia. Chiar în acele zile armata sovietică desfășura programul IUG-71, ample manevre militare în zona Odessa, aproape de granița României, cu o evidentă semnificație politică.

¹⁷ Watts, p. 541.

În ziua de 24 iunie, delegația de partid și de stat română, la întoarcerea spre țară, a făcut o escală la Moscova, unde a fost întâmpinată de premierul Aleksei Kosâghin și de secretarul C.C. al PCUS cu probleme ideologice, Mihail Suslov. Cu acest prilej, Kosâghin a făcut un aspru rechizitoriu la adesa politicii promovate de România și de conducerea P.C.R.¹⁸.

După ce a afirmat că vizita a oferit conducătorilor chinezi un nou prilej de a ataca Uniunea Sovietică și de a atâta țările mici și mijlocii împotriva URSS, Kosâghin l-a întrebat pe Ceaușescu: «A amenințat Uniunea Sovietică pe cineva? V-a amenințat Uniunea Sovietică pe dumneavoastră? Ați vorbit de superputeri. La urma urmei, România are frontieră numai cu Uniunea Sovietică, Bulgaria, Ungaria și Iugoslavia. Asta înseamnă că numai Uniunea Sovietică amenință România»

Ceaușescu a explicat că el nu a nominalizat Uniunea Sovietică și s-a referit la necesitatea promovării unei politici bazată pe independența statelor și neamestecul în treburile lor interne.

Argumentele au fost repinse de liderul sovietic, care a declarat că nu mai pot fi admise acțiunile de subminare a unității Tratatului de la Varșovia și de promovare a unei politici antisovietice.

Prezent la această discuție, George Macovescu avea să noteze: «După cele întâmplate în 1968 în Cehoslovacia sunt posibile orice gesturi față de România. Întâlnirea de pe aeroportul din Moscova trebuie să dea de gândit conducerii țării și a partidului. Pericolul unei invazii de tipul celei din Cehoslovacia nu este înlăturat»¹⁹.

De altfel, mareșalul Greciko, profund iritat de faptul că România nu accepta planul de integrare militară susținut de celelalte state membre ale Tratatului de la Varșovia, i-a declarat lui Brejnev că «armata sovietică este pregătită și că operațiunea poate fi realizată mult mai rapid decât în cazul Republicii Socialiste Cehoslovacia»²⁰.

Acesta este contextul în care au fost lansate «Tezele din iulie». Experiența Ungariei din 1956 și a Cehoslovaciei din 1968 arăta limpede că Uniunea Sovietică nu tolera abaterile de la „ortodoxismul marxist”, nu permitea să i se pună sub semnul întrebării rolul ei pe arena

¹⁸ Arh.N.I.C, **fond C.C.al P.C.R.Cancelarie**, dos. 72/1971, f.10-15.

¹⁹ Apud Florin Constantiniu, **O istorie sinceră a poporului român**. Ediția a IV-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 2010, p. 505.

²⁰ Watts, p. 603.

internațională. Cu acele prilejuri s-a văzut clar că SUA și Marea Britanie respectau cu strictețe zona de influență (dominație) sovietică stabilită la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, limitându-se la condamnări verbale, de circumstanță, a actelor respective.

Pentru Nicolae Ceaușescu și colaboratorii săi devenise limpede că singura politică prin care se putea diminua tensiunea din relațiile bilaterale și evita ocupația sovietică era promovarea, cu ostentație, a «ortodoxismului marxist». Este pe deplin valabilă aprecierea istoricului Florin Constantiniu: «Invazia în Cehoslovacia a arătat țărilor din Estul Europei că orice inovație considerată primejdioasă de Moscova atrage după sine venirea trupelor sovietice. A rămâne în limitele ortodoxiei marxiste însemna a lua Kremlinului motivul sau pretextul intervenției militare»²¹. La o concluzie similară a ajuns și Ioan Oprea: «pentru a feri România de o intervenție sovietică, de presiunile sovietice care erau foarte puternice, Ceaușescu a dorit să dea o garanție de fidelitate față de ortodoxia marxistă, prin prezentarea tezelor din iulie»²².

Liberalizarea de după 1964 și mai ales reformele introduse în 1967 puteau duce la fenomene care să scape de sub controlul regimului, așa cum s-a întâmplat în Cehoslovacia, iar sovieticii să susțină că în România socialismul era în primejdie și ei trebuie să aplice «doctrina Brejnev».

Ca urmare, conducerea de la București a decis să renunțe la politica de reforme și să promoveze o linie ideologică fermă, să întărească controlul de partid asupra întregii societăți. Această idee s-a frământat timp de aproape doi ani, astfel că nu a fost una determinată de vizita în China și Coreea de Nord. Ceea ce Nicolae Ceaușescu și colaboratorii săi au văzut la Beijing și Phenian le-a confirmat și întărit noua orientare preconizată de conducerea P.C.R.

Nu era însă vorba de a prelua modelul revoluției culturale din China. În nici o împrejurare Ceaușescu nu a făcut vreo declarație în favoarea acesteia. Din contra, el a privit cu multe rezerve acțiunile distructive ale revoluției culturale. În ședința Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. din 25 iunie 1971, în care a prezentat informarea privind vizita în țările socialiste din Asia²³, Nicolae Ceaușescu a afirmat: «Știam

²¹ Florin Constantiniu, *op.cit.*, p. 503.

²² **Sfârșitul perioadei libérale a regimului Ceaușescu: Minirevoluția culturală din 1971.** Ediție îngrijită și cuvânt înainte de Ana-Maria Cătănuș, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2005, p.18-19 (intervenția lui Ioan Oprea).

²³ Vezi textul stenogramei în volumul **Relațiile româno-chineze. 1880-1974.**

că în timpul revoluției culturale au fost multe pierderi», și a ținut să sublinieze că la Beijing a vorbit „despre succesele obținute în condițiile interne ale revoluției culturale; n-am spus că revoluția culturală e bună”.

Așadar, potrivit propriei sale declarații, Nicolae Ceaușescu nu a spus că revoluția culturală este bună și că ea ar trebui aplicată în România. Aceasta fiind realitatea, este absolut falsă teoria potrivit căreia Ceaușescu a fost un suporter al revoluției culturale chineze.

Este însă cert că liderul politic român a fost impresionat de spiritul de ordine, de rolul activității ideologice în mobilizarea exemplară a chinezilor și nord-coreenilor pentru scoaterea țărilor respective din starea de înapoiere. În opinia sa, componenta ideologică trebuia folosită cu mai multă hotărâre și de P.C.R.

Această idee nu i-a venit în timpul vizitei în China, dovadă fiind faptul că de mai mult timp se constituise o comisie care lucra la documentul ce urma să fie supus dezbaterii și aprobării unei Plenary a C.C. al P.C.R. pe probleme ideologice. Cităm din informarea lui Ceaușescu: „Înainte să plec am avut o ședință de Secretariat și acolo am stabilit să pregătim un material pentru Plenară, că propaganda noastră este nemulțumitoare, că ea nu corespunde sarcinilor de educare a tineretului și a poporului în general”.

Și parcă pentru a replica celor care aveau să pună pe seama vizitei în China și Coreea de nord adoptarea programului ideologic, el a menționat: «Așa că am spus-o înainte de a merge în China. Dar ceea ce am văzut în China și Coreea demonstrează că concluzia la care am ajuns este justă”.

Nu a spus-o în mod explicit, dar este limpede că i-au plăcut marile adunări populare, cu lozinci și tablouri uriașe ale lui Mao Zedung și Kim Ir Sem, ovațiile și cântecele de slavă ce le erau dedicate, și foarte probabil s-a gândit că și el ar trebui să beneficieze de asemenea elogi din partea românilor.

La ședința Comitetului Executiv din 6 iulie 1971, Nicolae Ceaușescu a prezentat documentul intitulat „**Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice, de educare marxistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii**”, care avea să fie numit «Tezele din iulie»²⁴. După ce se criticau lipsurile din

Coordonator ambasador Romulus Ioan Budura, București, 2005, p 1073-1085.

²⁴ *Scânteia* din 7 iulie 1971; Nicolae Ceaușescu, **România pe drumul construirii**

acest domeniu de activitate, grav afectat de birocrație și intelectualism, se propunea un set de măsuri care vizau: creșterea rolului conducător al partidului în toate domeniile activității politico-educative; îmbunătățirea învățământului de partid; extinderea și activizarea muncii politice de masă; intensificarea activității educative și de pregătire politică în școli și facultăți; creșterea rolului presei în propagarea largă a pozițiilor ideologice ale P.C.R.; creșterea rolului educativ al tuturor emisiunilor de radio și TV; orientarea repertoriilor instituțiilor de spectacole spre promovarea creației originale cu caracter militant, revoluționar etc.

A urmat, în zilele de 9-12 iulie, Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul muncii ideologice și al activității cultural-educative la care Ceaușescu s-a referit la necesitatea întăririi spiritului de partid în lupta împotriva ideologiei burgheze, a obscurantismului și misticismului și a cerut aplicarea fermă a noului program.

În acest spirit s-au produs mai multe schimbări la nivelul conducerii activității politico-ideologice, între care înlăturarea lui Ion Iliescu din funcția de secretar cu Propaganda a C.C. al P.C.R și a lui Mircea Malița din cea de ministru al Învățământului. De asemenea, s-a trecut la modificarea programelor de radio și TV, revederea programelor editoriale, a repertoriilor teatrelor și producției cinematografice, a manualelor de științe sociale, adoptarea unor noi măsuri privind dezvoltarea mișcării artistice de masă etc.

«Tezele din iulie» nu au diminuat ostilitatea sovieticilor și supușilor lor față de politica regimului de la București. În ziua de 2 august 1971, la întâlnirea din Crimeea, aceștia au discutat situația din România²⁵.

Leonid Brejnev a apreciat că vizita lui Ceaușescu în statele socialiste din Asia a fost «scandaloasă», liderul român având «o comportare insolentă»; în China el «nu a reprezentat punctele noastre, ci a acționat împotriva lor», drept care a conchis: «Ceaușescu a mers prea departe. El conduce lupta împotriva noastră și reprezintă obstrucția fundamentală în calea liniei noastre. A arătat-o atunci când a deschis relațiile diplomatice cu R.F.G-ul și o arată și acum prin vizita la Beijing.

societății socialiste multilateral dezvoltate. Rapoarte, cuvântări, articole. Mai 1971-februarie 1972, București, Editura Politică, 1972, p. 186-194.

NOTA: Acest studiu a fost publicat, cu mici modificări în revista ISTORIE SI CIVILIZATIE, numerele din august si septembrie 2011

²⁵ Watts, p.541-548.

Noi am avut răbdare în privința comportamentului României. Trebuie să încercăm să exercităm influență asupra evoluțiilor din interiorul țării».

Janos Kadar a întărit spusele mentorului său: «Ceașescu ne-a abandonat întotdeauna în situații critice. Ne-a abandonat în executarea politicii coordonate împotriva Germaniei de Vest și împotriva a ceea ce se hotărâse referitor la stabilirea relațiilor diplomatice cu R.F.G. Ne-a abandonat în lupta împotriva contrarevoluției din R.S. Cehoslovacă. Acum ne-a trădat vizitând Beijing-ul».

Liderul polonez Edward Gierek a sugerat: «Trebuie să identificăm acum persoanele pe care ne vom putea baza în viitor».

Noul lider cehoslovac, Gustav Husak, a susținut că «Ceașescu se depărtează total de linia noastră comună» și că trebuiau cultivați „oamenii pe care, în viitor, ne vom sprijini”.

La rândul său, secretarul general al Partidului Comunist Bulgar, Todor Jivkov, a apreciat că Ceașescu a lansat ideea unui „pact balcanic” dintr-un „impuls antisovietic”. Brejnev a conchis că „există în România și buni tovarăși”, drept care a propus «să fie identificate acum acele persoane din România pe care ne vom putea baza în viitor», și recrutate prin intermediul ambasadelor Ungariei, Poloniei, Cehoslovaciei, R.D.G. și Uniunii Sovietice la București «pentru a exercita influență asupra evenimentelor din țară».

Brejnev a mai precizat că serviciile secrete din țările respective trebuie să includă în operațiunea INTERKIT acțiuni cu caracter propagandistic, ideologic, dar și științific vizând discreditarea politicii promovate de România.

Se aveau în vedere mai ales: prezentarea în mediile occidentale a politicii externe independente a conducerii de la București ca nesinceră, pentru că în realitate România era «calul Troian» sovietic introdus în structurile de putere din Occident; desfășurarea unei campanii «științifice» prin care să se conteste apartenența Transilvaniei la România; prezentarea situației minorităților naționale, mai ales a celei maghiare, din România ca fiind extrem de gravă, ca urmare a politicii de asimilare forțată a acestora promovată de Ceașescu; negarea rolului european al unor personalități românești precum Mihai Viteazul etc.

Pe de altă parte, în țările socialiste accentul să fie pus pe faptul că P.C.R. promova o politică duplicitară față de Tratatul de la Varșovia, submina unitatea statelor socialiste, făcea jocul imperialismului, mai ales al celui american.

Practic, la această întâlnire s-au pus bazele unui amplu program de manipulare a opiniei publice internaționale și liderilor politici din Occident, vizând diabolizarea lui Nicolae Ceaușescu și a regimului său, ce avea să cunoască o amplă extindere în anii 80. Pe această linie, chiar în anii 70 s-au înregistrat unele succese notabile, între care «dezertarea» lui Ion Mihai Pacepa în 1978, și contestarea de către Constantin Pârvulescu a alegerii lui Nicolae Ceaușescu în funcția de secretar general al partidului de la tribuna Congresului al XII-lea al P.C.R. (1979). Nu era întâmplător faptul că un fost general de Securitate, care primise azil politic în SUA (Pacepa) se întâlnea pe aceeași platformă cu un vechi ilegalist, cu stagii în Uniunea Sovietică (Pacepa).

Acesta a fost contextul în care Nicolae Ceaușescu și colaboratorii săi au decis să contracareze pericolul sovietic prin supralicitarea atașamentului față de învățătura marxist-leninistă și luarea unor măsuri care să frâneze sau chiar să oprească procesul de liberalizare în domeniile învățământului și culturii.

Plenara C.C. al P.C.R. din 3-5 noiembrie 1971 a adoptat ca document oficial expunerea lui Ceaușescu privind «Programul P.C.R. pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor», care dezvoltă „tezele din iulie”.

Documentele infirmă «mitul» potrivit căruia Ceaușescu a lansat aceste «teze» pentru a reveni la anii stalinismului și jdanovismului, aplicând în România revoluția culturală după modelul chinezesc. Analiza acestora arată, fără putință de tăgadă, că între cele două evenimente – vizita în China și lansarea «tezelor din iulie» – a existat doar o relație cronologică. La plecarea în Asia se lucra deja la noul program ideologic și se stabilise ca acesta să fie adoptat de o Plenară C.C.al P.C.R., convocată special în acest scop.

Acestea fiind datele concrete, este de reflectat asupra faptului că mulți politologi, ziariști, oameni politici și chiar istorici și-au însușit după 1989 tezele sovietice privind: lipsa de substanță a politicii externe a României; nedreptatea făcută Ungariei prin Tratatul de la Trianon; politica de genocid practică în Transilvania împotriva minorităților naționale, mai ales a celei maghiare; prezentarea lui Ceaușescu ca un paranoic obsedat de putere, în timp ce, spre exemplu, Janos Kadar (deși instalat la putere cu tancurile sovietice, după evenimentele din noiembrie 1956) era un om politic modest și înțelept.

Dacă în anii 90 asemenea atitudini și aprecieri puteau fi înțelese, din necesitatea de a condamna un regim înlăturat printr-un greu sacrificiu de sânge, după două decenii și în fața unor documente irefutabile asemenea abordare politică este de-a dreptul jenantă.

Nici măcar campania de denigrare a Chinei, cu revoluția ei culturală, nu mai are sorți de izbândă, în condițiile în care în ultimele decenii această țară cunoaște o dezvoltare economică excepțională, depășind state puternic industrializate, precum Franța, Marea Britanie, Japonia și Germania. Cei care elaborează «teorii» specifice războiului rece și le promovează într-un alt context istoric dovedesc fie că ei sunt incapabili să priceapă realitățile, fie că și-au făcut din manipularea politică un crez, de care nu se mai pot dezbăra.

Realitatea istorică infirmă și aserțiunile potrivit cărora după ce Nicolae Ceaușescu a lansat „tezele din iulie”, s-ar fi declanșat «revoluția culturală», în timpul căreia s-a produs «restalinizarea radicală» și s-a revenit la «dogmatismul jdanovist».

Perioada anilor 50 nu a putut fi reeditată pentru simplul motiv că România nu se mai afla sub ocupația sovietică, iar intelectualitatea, formată în cea mai mare parte în anii socialimului, nu mai putea fi catalogată ca fiind reacționară și acuzată că ar servi interesele burgheziei și moșierimii, motive pentru care putea fi trimisă la închisoare sau în lagărele de muncă.

Cei mai mulți intelectuali, care se afirmaseră în anii de liberalizare, au luptat cu oficialitățile pentru valorificarea propriilor creații, având adesea sprijinul celor plasați în fruntea editurilor, revistelor, caselor de filme, teatrelor etc. Aceștia nu mai erau politrucii de altădată, veniți din URSS sau formați prin cursuri serale și îndoctrinați ideologic, ci aveau studii universitare, știau limbi străine, erau la curent cu realizările științifice și cu fenomenele culturale din lume; nu puțini, aveau ei înșiși o operă (literară, științifică, artistică) pe care urmăreau să o promoveze. Cităm, spre exemplu, directorii de edituri Mircea Sântimbreanu, Romul Munteanu, Mircea Măciu, Valeriu Râpeanu, și pe redactorii de carte Marcel Popa, Horia C. Matei, Georgeta Dimiseanu, Silviu Neguț.

Nu s-a mai putut reveni la proletcultism, la piese de teatru și filme ideologizante, de genul celor din anii 50, despre confruntarea dintre muncitori și burghezi, dintre țărani și moșieri, sau despre brigăzile de muncă patriotică. Nu a mai fost posibilă reducerea istoriei moderne și contemporane la mișcarea muncitorească și la eroii ei, Ștefan Gheorghiu,

I.C. Frimu, Leonte Flipescu și alții așijderea.

Este adevărat că unii intelectuali au acceptat să se prostitueze, să facă concesii politice jenante, dar nu aceștia au dominat viața cultural-științifică a României din anii 70-80. Au existat concesii din partea unor intelectuali valoroși, care au acceptat să conducă ședințe de învățământ politic, să țină conferințe pe teme indicate de Secția Propagandă a C.C. al P.C.R., să scrie articole omagiale etc, dar au făcut-o pentru a-și publica sau prezenta operele proprii, originale. Asemenea opere erau receptate cu interes de cetățeni, mărturie fiind tirajele uriașe, de ordinul sutelor de mii de exemplare, ale multor volume de literatură sau de istorie, care se epuizau în primele zile de la lansare.

După 1989 unii au susținut că nu au acceptat să facă concesii «regimului comunist» și de aceea nu și-au publicat lucrările, preferând ca ele să rămână în sertar. Realitatea este că rafturile librăriilor nu s-au umplut cu asemenea opere, pentru simplul motiv că, cu rare excepții, ele nu au existat. Dar tocmai aceștia s-au aflat și se mai găsesc încă în fruntea celor care au promovat și vehiculează ideea „deșertului cultural”, denigrându-i pe cei care, într-un context istoric dificil, au asigurat dezvoltarea învățământului, științei și culturii românești.

Opinia publică nu va putea fi manipulată la nesfârșit, iar adevărul se va impune, oricâte piedici i se ridică în cale. Reacția visacerală a acestor politrucci, de esență neo-rolleristă, în frunte cu Vladimir Tismăneanu, față de recenta carte publicată de istoricul american Larry L. Watts, intitulată **Ferește-mă, Doamne de așa prieteni...**, dovedește faptul că ei au intrat în panică, deoarece rolul lor de procurori ai istoriei recente s-a cam încheiat.

Against falsification of history.
„A small cultural revolution” initiated by Nicolae Ceaușescu
Abstract

The fact that Nicolae Ceausescu, the secretary general of the Romanian Communist Party, has publicly condemned the military intervention of the Treaty of Warsaw against Czechoslovakia in August 1968 has deeply annoyed the Soviet leader Leonid Brezhnev. The latter - supported by the leaders of Poland, Bulgaria, Hungary, German Democratic Republic and Czechoslovakia - was accusing the Romanian Communist Party of deviations from the communist doctrine and also of undermining the unity of the Treaty of Warsaw. Ceausescu's visit in China in June 1971 - a country with which the Soviet Union was in dispute at the time - was firmly condemned by the Soviets. Prime Minister Kosygin has declared that one could no longer tolerate such a policy. Given that a military intervention in Romania seemed imminent, the Romanian Communist Party adopted in July 1971, at Ceausescu's suggestion, a rigid ideological programme meant to demonstrate that Romania was straight heading on the path of the socialism.

TAGS: reforms, the Soviet Union, Czechoslovakia, Romania, China, Nicolae Ceausescu, Leonid Brezhnev, Aleksei Kosygin, military intervention, ideological programme.

Patricia Scurtu